

İNANÇ TEMELLİ ULUSLARARASI İNSANİ YARDIM KURULUŞLARI: BEŞİR DERNEĞİ ÖRNEĞİ FAITH - BASED INTERNATIONAL HUMANITARIAN AID ORGANIZATIONS: THE CASE OF BESİR ASSOCIATION

Adem KARATAŞ*

Öz

Türkiye’de inanç temelli yardım kuruluşu olarak birçok yardım derneği ve vakfın faaliyet yürüttüğü görülmektedir. Bu yardım faaliyetleri, yurt içine yönelik olduğu gibi, Müslüman nüfuslu coğrafya ağırlıklı olmak üzere yurt dışına yönelik olarak ta sürdürülmektedir. Savaş, işgal ve iç karışıklıklar nedeniyle mağdur olan Müslüman nüfus başta olmak üzere bu faaliyetlerin daha da artan hızla uluslararası bir mahiyet kazandığı değerlendirilmektedir. Referansını dinden alan bu yardım kuruluşları içerisinde, dini bir gruba bağlı olarak yardım faaliyetleri yürüten dernek ve vakıflarda bulunmaktadır. Dini gruba bağlı olarak faaliyet gösteren yardım derneklerinin, grup faaliyetleri ile birlikte yardım faaliyetlerini yürüttüğü, farklı bir motivasyon ve organizasyon yapısına sahip olduğu ve gurubun yurtiçi ve yurtdışı yerleşik yapılanmalarının imkanlarını da kullandığı görülmektedir. Bu çalışmada, Nakşibendi tarikatına bağlı bir dini grup olan Menzil grubunun yardım faaliyetlerini yürüttüğü kuruluşu Beşir Derneği ele alınmaktadır. Dini bir grup içerisinde gerek ulusal ve gerekse uluslararası yardım faaliyetlerinin nasıl yürütüldüğü, organizasyon yapısı, faaliyet alanları, insan ve finans kaynakları, grup motivasyonu gibi açılardan konu ele alınacaktır. Sosyolojik bir araştırma olan bu çalışmada nitel veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Çalışmanın ilk kısmında araştırma konusu ile ilgili kavramsal açıklamalara gidilmiş, araştırmanın metodolojisine dair açıklamalarda bulunulmuştur. Elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar ile çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beşir Derneği, Dini Grup, Sivil Toplum Kuruluşu, İnanç Temelli Yardım Kuruluşu.

Abstract

It is observed that many association and foundation carry out activities as faith-based relief organization in Turkey. These relief activities are carried out in domestic as well as in the foreign countries, mainly for the Muslim population. It is considered that these activities, especially the Muslim population, who are the victims of war, occupation and internal disturbance, are becoming more and more international. There are also associations and foundations that carry out relief activities depending on a religious group among the relief organizations that receive their reference from religion. It is observed that benefit societies operating under the religious group carry out relief activities together with group activities, have a different motivation and organizational structure and also use the facilities of the domestic and foreign settlements of the group. In this study, Beşir Association, that carries out the relief activities of Menzil Group that is a religious group affiliated to the Nakşibendi sect, is discussed. The subject will be discussed in terms of how the national and international relief activities are carried out within a religious group, organizational structure, field of activity, human and financial resources, group motivation. In this study, which is a sociological research, qualitative data collection techniques are used. In the first part of the study, conceptive explanations about the research subject were made and explanations were made about the methodology of the research. The study was completed with the findings obtained and the results made out.

Keywords: Besir Association, Religious Group, Non-Governmental Organization, Faith-Based Relief Organization.

Giriş

Toplumsal alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, gerek birey – devlet arasında yer alan baskı grupları formuyla ve gerekse yardım dernekleri vasıtasıyla; temsiliyet, eşitsizliklerin giderilmesi, yardıma ihtiyacı olanlara ulaşılması, sosyal yardımların yönlendirilmesi, yardımlara aracılık yapılması ve yardım faaliyetlerine öncülük edilerek özendirilmesi gibi birçok işlev üstlenmektedir. Sivil toplum alanında faaliyet gösteren kuruluşlar arasında ise “seküler ve inanç temelli” ayrımı olduğu, dini hassasiyet ve referansla hareket etme noktasında ayrımın gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye’de “İslami sivil toplum kuruluşları” olarak isimlendirilen sivil toplum kuruluşları, inanç temelli yardım kuruluşları kategorisinde ele alınmaktadır.

Faaliyetlerini ulusal ölçekte sınırlı tutan inanç temelli yardım kuruluşlarının yanı sıra uluslararası yardım faaliyetleri gerçekleştiren, küresel ölçekte hareket eden ve yapılanan yardım kuruluşları da bulunmaktadır. Özellikle son yıllarda, İslami kimliğe sahip olan nüfusun yoğun olarak yaşadığı coğrafyada meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle ortaya çıkan mağduriyetlerin giderilmesi, inanç temelli yardım kuruluşlarının uluslararası faaliyetlere hız vermesinin ana sebebinin teşkil etmektedir. İç karışıklıklar yaşayan sınır ülkelerinden gelen göçmenler ve düzensiz göç nedeniyle ülke içinde yardıma muhtaç bir kitlenin

* Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

oluşması, inanç temelli hareket eden yardım kuruluşlarının ulusal ölçekte faaliyet alanlarından birini teşkil ederken, sorunun asli itibarıyla uluslararası boyutunun bulunduğu da göz ardı edilmemelidir. Ulusal boyutta devlet dışı unsur olarak sosyal fonksiyonlar icra eden inanç temelli yardım kuruluşlarının, küresel ölçekte mağduriyetlerin giderilmesi üzerine yapılan devlet politikasına paralel olarak, gerek uluslararası ve gerekse ülke içine dönük yansımaları ile mücadelede etkin rol oynadığı görülmektedir.

İnanç temelli yardım kuruluşları içerisinde, dini bir gruba aidiyeti olan dernek ve vakıflar da bulunmaktadır. Bu kategoride yer alan kuruluşların, ulusal ve uluslararası faaliyetlerinde dini referansla hareket etmenin ötesinde dini grup aidiyetinin de bulunması, konuya farklı bir boyut kazandırmaktadır. Dini grup faaliyetleriyle bütünleşik gerçekleştirilen yardım faaliyetleri, yardımlaşma anlayışına ek olarak tasavvufi bir motivasyon içermektedir. Mevcut dini grup yapılaşması üzerine bina edilen yardım derneği, gerek teşkilatlanmasını ve gerekse faaliyetlerini hızla gerçekleştirmekte, bu sayede grup üyeleri ve sempatican çevresinden oluşan insan kaynağı avantajları etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Araştırma çerçevesinde ele alınacak Beşir Derneği, hem uluslararası faaliyet gösteren inanç temelli yardım kuruluşu olması hem de bu faaliyetleri dini bir gruba bağlı ve çatısı altında gerçekleştirmesi hasebiyle, incelemeye değer ve literatüre katkı sağlayacak sonuçların elde edileceği bir kuruluş olarak değerlendirilmektedir.

1. Kavramsal Açıklamalar: Sivil Toplum ve İnanç Temelli Yardım Kuruluşları

Araştırma konusu bağlamında en genel kavramsal çerçevenin “sivil toplum” kavramı etrafında belirdiği görülmektedir, çünkü faaliyet alanı, kapsamı, aidiyeti ne olursa olsun yardım kuruluşları, birer sivil toplum kuruluşu olarak sivil toplum alanında faaliyet göstermektedirler. Sivil toplum kavramının üzerinde uzlaşa sağlanmış bir tanımla bulunmamakla birlikte, en genel itibarıyla sivil toplumun devletle olan ilişkisi veya devlete karşı olan konumu üzerinden kavramsal içeriği üzerine değerlendirmelere gidilmiştir (Sunar, 2018, 19). “Sivil toplum kavramının felsefi kökleri Antik Yunan’da Aristoteles’in çalışmalarında görülmektedir” (Aslan, 2010, 190). Tarihsel süreç içerisinde ele alındığı dönemin felsefi, siyasi ve ekonomik paradigması içerisinde ve kavramı ele alan düşünürün toplumsal bakışına göre sivil toplum kavramının tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Sivil toplum kavramı dönemsel açıdan ele alındığında, Antik Yunan’da polis içinde yaşamakta olan ve siyasi açıdan aktif vatandaşların faaliyet gösterdiği alana gönderme yapılırken, Ortaçağ’da kentleşme sistemine dayalı olarak özerk alanlara gönderme yapıldığı görülmektedir (Fedayi, 2016). “Sivil toplum kavramı 17 ve 18. yüzyılda liberalizmden beslenen toplumsal sözleşme ilkesine bağlı birey imgesi ekseninde analiz edilmiştir” (Fedayi, 2016). Sivil toplum kavramının dönemsel olarak geçirdiği değişim süreci olarak analiz edildiğinde, sırasıyla feodal dönemden orta çağ ve son olarak modern döneme geçişte kavramın modern toplumun tanımlayıcı unsurlarından biri olduğu, serbest pazar yaklaşımı ile birlikte gelişen şehirleşme gelenekselden modernini ayırırken, modern anlamda sivil toplumun öznesi olan birey kavramının ortaya çıkışına zemin oluşturduğu görülmektedir (Keyman, 2004, 2,3). 19. yüzyıldan itibaren kavramsal açıdan Hegel, Marks ve Gramsci’nin de sivil toplumla ilgilendiği görülmektedir. Ekonominin sivil toplum kavramının içinde olup olmadığı ana tartışma konularından biri olurken, Hegel ekonomiyi sivil toplum kavramını içine alıp devlet ile aile arasında ahlaki bir yaşam alanı olarak tanımlarken, Marks ekonomiyi sivil toplum kavramının dışında ele alıp, sivil toplumun, üretim güçlerinin gelişiminde belli bir aşamadaki ilişkileri kapsadığını ileri sürmüştür (Aksoy, 2008, 19). “Gramsci ise sivil toplum ve devleti ekonomik yapı ile üstyapının organik bütünlüğü olarak tanımladığı tarihsel blokun üstyapısına yerleştirir, sivil toplumu hegemonik üstünlüğün açığa çıktığı bir uğrak olarak analiz ederken, politik toplum ya da devletin yerine getirdiği zorlama ve tahakküm işlevleri üzerinde durur (Halifeoğlu & Yetiş, 2013, s. 163). Sivil toplum teorisine büyük katkı sağlayan Gramsci’ye göre sivil toplum siyasi toplumdaki daha farklı ilkelere dayanmakta, ekonomik ilişkilerle birlikte manevi ve entelektüel yaşamı da kapsamı içerisine almakta, siyasi toplum yani devletten farklı olarak tahakküme değil rızaya dayanan ve rızanın üretildiği alan olarak tanımlanmaktadır (Fedayi, 2016, www.hüfikirler.com).

Sivil toplum dönemsel olarak ele alındığında, birinci dönemin sivil toplum-modern toplum, ikinci dönemin ise sivil toplum-demokrasi ilişkisi ile ele alınabileceği görülmekte, özellikle 1970’lerden itibaren askeri diktatörlükler ve totaliter yönetimlerden demokrasiye geçişte sivil toplumun rolü ve işlevi üzerinde durulmaktadır (Keyman, 2004, 5,6). Türkiye’de de sivil toplum kavramının demokrasinin geliştirilmesi bağlamında ele alındığı, devletin şeffaflaşması ve toplumla olan ilişkisinde demokratik yaklaşımın oluşturulması için kavrama sıklıkla vurgu yapıldığı görülmektedir. Askeri darbeler sonucu işbaşına gelen yönetimler tarafından oluşturulan anayasal düzenlemelerle sağlanan devlet-toplum ilişkisinin, Türkiye’nin demokratikleşme sorununun ana sebebinin teşkil ettiği bilinmektedir. Mardin’in de belirttiği gibi, sivil toplumun karşıtı olarak askeri toplumun konumlandırılmasında ki yanılısmanın, batıdan alınan bu kavramın, Türkiye’de sivil toplum algısının demokratikleşme ihtiyacına binaen ve siyasi şartlar ekseninde şekillendiğini göstermektedir (Mardin, 1990, 9). Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminden itibaren sivil

toplum alanında ki gelişmelerin siyasi ve askeri gelişmelerden olumsuz etkilenerek sekteye uğradığı, Cumhuriyetin ilanından sonrada yeni devletin oluşturulması ve sonrasında ki rejimin korunması çerçevesinde gelişen askeri müdahaleler nedeniyle faaliyet göstereceği uygun zeminden yoksun kaldığı, demokratikleşme çabalarına paralel olarak inişli çıkışlı bir çizgi izlediği görülmektedir. Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren neo-liberal serbest piyasa ekonomisine eklenme süreciyle birlikte sivil toplum alanında önemli adımlar atılmış , izlenen dışa açık politikalar ekseninde sivil toplum kuruluşları kurularak başta çevre, kadın, etnik sorunlar ve diğer haklar konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Fedayi, 2016, www.hüefikirler.com). 28 Şubat askeri müdahalesi ile birlikte yine sekteye uğrayan sivil toplum çalışmalarının, 2002 yılında Ak Parti iktidarının Avrupa Birliği’ne uyum çalışmaları kapsamında izlenen politikalarla birlikte yükselişe geçtiği görülmektedir.

Günümüzde sivil toplum kavramı devlet dışı faaliyetleri kapsamakla birlikte, devlete yardımcı ve dengeleyici bir gücü temsil etmekte olup, özgürlük ve demokrasi çerçevesinde taleplerin dillendirildiği ve gündeme taşındığı bir araç haline gelmiş durumdadır (Aslan, 2010, 210). Çağdaş sivil toplum anlayışı olarak isimlendirilen ikinci bir görüşe göre ise, sivil toplum ve devlet ilişkisinde kaçınılmaz bir çelişki bulunmakta, birinin güçlenmesi diğerini olumsuz etkilemektedir, bu bağlamda “STK” olarak kısaca ifade edilen sivil toplum kuruluşu tabiri yerine “NGO” yani hükümet dışı organizasyon tabiri tercih edilmekte, kısaca sivil toplumun “kendi haline bırakılmış toplum” olduğu ifade edilmektedir (Fedayi, 2016, www.hüefikirler.com). Sivil toplumun gönüllülük birlikteliği ve devlet dışı faaliyetler olması yönüyle konsensüs sağlandığı, devletle ilişki düzeyinde ise tanımlamalarda farklılaşmalar olduğu görülmektedir.

Sivil toplum faaliyetlerinde bulunan kuruluşlara “sivil toplum kuruluşları” kısaca “STK” adı verilmektedir. “En genel tanımıyla sivil toplum kuruluşu terimi, bireylerin ortak bakış, ortak çıkar, ortak duyarlılık ve ortak talep temelinde gönüllü olarak bir araya gelerek, devletin dışında kalan alanda meydana getirdikleri dernek, vakıf, sivil girişim, platform, ilişki ağı ve benzerlerinden oluşan yapıları ve etkinlikleri ifade eder” (Fedayi, 2016, www.hüefikirler.com). Sivil toplum alanında faaliyet gösteren kuruluşlarında işlevleri ve öncelendiği hassasiyetleri bağlamında farklılaştığı ve ayrı başlıklar altında ele alınabileceği görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının, İslami, muhafazakâr, sol-seküler, Kemalist, dayanışmacı, liberal ve milliyetçi sivil toplum kuruluşları olarak, hareket ettikleri referans noktaları ve amaçları üzerinden kategorileştirilmektedir (Sunar, 2018, s. 20). Sivil toplum kuruluşları arasında böyle bir ayırım yardım kuruluşları açısından, seküler temelli ve inanç temelli olmak üzere iki farklı kategorik düzeyde yapılmaktadır. İnanç temelli yardım kuruluşları en yalın tanımlamayla; “doğrudan ya da dolaylı olarak dine veya dini değerlere atıfta bulunan ve refah sağlayıcı ya da politik aktör olarak faaliyette bulunan organizasyonlardır” (FACIT Proje Teklifi, 2007, 6’dan aktaran Aksürmeli & Tekten, 2016, 351). Dünya genelinde refah artırıcı ve sosyal yardım faaliyetleri ile öne çıkan inanç temelli yardım kuruluşlarının, Türkiye’de de aktif olarak yurt içi ve dışı yardım faaliyetlerinde buldukları görülmektedir.

Türkiye’de İslami sivil toplum kuruluşlarının gelişim seyrini dört döneme ayırarak izlemek mümkün görünmektedir; “Örgütsel Olmayan (Bireysel) İslami Sivil Gruplar Dönemi (1924-1950), Cemaatsel Oluşumlar ve Temsil Mekanizmaları Dönemi (1950-1980), İdeolojik ve Siyasal Dönüşümün Zemini Olarak Girişimci İslami Sivil Kuruluşlar Dönemi (1980-2000) ve Formelleşme ve Odaklaşma Dönemi (2000 ve sonrası)” (Sunar, 2018, s. 56). İslami sivil toplum kuruluşlarının dönemsel seyri tarih aralıkları üzerinden değerlendirildiğinde, ülkenin içerisinde bulunduğu siyasi ortamın, demokratik gelişim seyrinin, hükümetler tarafından izlenen ekonomi ve dışişleri politikalarının sivil toplum faaliyetleri için gerekli zeminin oluşumuna etkisi izlenebilmektedir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni rejimin benimsetilmesi çalışmalarının yoğun olduğu ve devamında ki tek parti yönetimi sürecinde İslami sivil toplum örgütlenmesi mümkün olamamışken, takip eden yıllarda ve özellikle sağ parti iktidarları dönemlerinde örgütsel yapının oluşumu sağlanmakla birlikte bu örgütsel yapının İslami kesimi temsil edebilme kabiliyeti kazandığı görülmektedir. 1980 ve sonraki yıllarda izlenen serbest ekonomi modeli ve dışa açık politikalar daha elverişli bir gelişim zemini oluşturmuş, ideolojik ve siyasal düzlemde daha etkili faaliyetlerde bulunabilme imkânı elde edilmiştir. İslami sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin 1990’lı yıllardan itibaren hız kazandığı ve yine yurt dışına açılmalarının gündeme geldiği, izlenen devlet politikalarının destekleyici rolünün ve küreselleşme sürecinin bunda önemli etkisinin bulunduğu görülmektedir (Sunar, 2018, 63).

İnanç temelli yardım kuruluşları çerçevesinde, tarihi bağlamda iki hususunda göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir. Bunların ilki Osmanlı İmparatorluğu döneminde uygulanan vakıf sistemidir. Osmanlı geleneği içerisinde sivil topluma karşılık gelen müessese vakıf sistemidir. “Maddi (ev, arsa, bağ, bahçe, külliye) veya manevi (ilim, kitap, fikir, proje) bir varlığın maliki tarafından insanlığın hizmetine ebediyen sunulmasıdır” (Aldemir, 2016, 427). “Bugünkü belediyeçilik, eğitimler, kültür ve

üniversitelerin yürüttüğü faaliyetlerin çoğu gönüllü kuruluşlar, topluluklar tarafından yürütülmektedir (Aldemir, 2016, 428). İkinci husus ise Mardin'in de üzerinde durduğu tarikatların sosyal fonksiyonlarıdır. Mardin, tarikatların Osmanlı'nın sosyal yapısı içerisinde ara kurum fonksiyonu icra ettiğini, devletle halk arasında aracı bir rol oynadığını ifade etmektedir (Mardin, 1990, 126). Gerek vakıf sisteminin ve gerekse tarikatların bugünkü sivil toplum kavramıyla tanımsal düzeyde örtüşmemesiyle birlikte tarihte işlevsel açıdan, sosyal yardım faaliyetleri ve ara kurum rolü ile sivil toplum fonksiyonu icra ettikleri görülmektedir. Bugün faaliyet gösteren inanç temelli yardım kuruluşlarının, geçmişte oluşturulan medeniyetin yardımlaşma ahlakı üzerinde yükseldiğinin temellendirilmesi açısından tarihsel bağlantılara başvurmanın faydalı ve açıklayıcı olduğu düşünülmektedir.

1.1. Dini Gruplar ve Sivil Toplum

Toplumsal ilişkiler sistem olarak ele alındığında kabul gören üç temel öge; ilki insanlar, ikincisi gruplar, üçüncü olarak toplumsal ilişkiler görülmektedir. Sosyolojik olarak grup veya toplumsal grup; "Resmi ya da gayri resmi üyelik ölçütleriyle tanımlanan, görece istikrarlı bir ilişkiler modeliyle birlik olma duygusunu paylaşan yada kendilerini birbirlerine bağlı hisseden çok sayıda kişinin oluşturduğu bir küme" olarak tanımlanmaktadır (Marshall, 1999, 285). Dini gruplar ise, grup oluşumunun temel motivasyonunu dinden alan, dinin deruni ve yoğun bir şekilde yaşanması amacıyla oluşturulan gruplardır. Dini gruplarda, ayrı bir grup yapılanmasına gidilmesi, cemaatten kopuş olarak değil, dini özüne uygun olarak yaşamak ve yaşanmasını sağlamak amacıyla yönelik olduğu görülmektedir (Cezayirli, 1997, 372). Türkiye'de dini gruplar, tasavvufi düşüncenin kurumsallaşmış hali olan tarikatlar ve cemaat yapılanmaları formunda toplumsal alanda faaliyetlerini sürdürmektedirler. Son yıllarda dini grupların faaliyet alanlarının çeşitlendiği, yazılı ve görsel medya, eğitim, turizm, sağlık ve kültür sanat başta olmak üzere birçok alanda faaliyette buldukları görülmektedir. Dini grupların ilgi duydukları ve potansiyellerini kullandıkları başlıca alanlardan biri de sivil toplum faaliyetleridir. İşadamları dernekleri, yardım dernekleri, sosyal faaliyet amaçlı dernekler gibi sivil toplum alanında dini bir gruba bağlı olarak faaliyet gösteren çeşitli kuruluşlar bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin bir örneği olmak üzere, araştırma kapsamında dini bir gruba bağlı olarak faaliyet gösteren yardım derneği, inanç temelli uluslararası yardım kuruluşları çerçevesinde incelenecektir.

Sivil toplum ve dini gruplar bağlamında, dini grupların veya tarikatların sivil toplum kuruluşu olup olmadığı hususuna değinme gerekliliği görülmektedir. Dini grupların veya tarikatların sivil toplum kuruluşu olmadığı görüşü hâkim olmakla birlikte, "bir stk tanımı içine yerleştirilemeyen tarikatları, kamusal alanda beliren, tarikat pratiği olan kişiler için sosyalizasyon işlevi yerine getiren ve sivil karakteristiklere sahip kurumlar olarak anmak ve bu anlamda sivil alanın bileşenlerinden biri olarak tespit etmek mümkündür" (Akşit, Serdar , & Tabakoğlu, 2005, 678). Dini oluşumların sivil toplumda önemli bir yer işgal ettiğini belirten Yayla, dini grupların sivil toplumun önemli bir parçası olmasına rağmen, bu durumun söz konusu gruplar açısından birer sivil toplum kuruluşu olmaları sonucunu doğurmayacağını, resmen kayıtlı olmak, gruba giriş çıkışın serbest olması, faaliyet, gelir ve üyeleri açısından şeffaflığın sağlanması gibi hususların, bir oluşumun sivil toplum kuruluşu sayılabilmesi açısından gerekli olduğunu belirtmektedir (Yayla, 2013, www.yenisafak.com).

Konunun bir başka yönünü ise sivil toplumun batı menşeli bir kavram olması ve ortaya çıkış koşulları oluşturmaktadır. "Batı'da sivil toplum, hak ve hürriyetler bağlamında siyasi tartışmanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Müslüman coğrafyadaki dini cemaatlerin ortaya çıkışında ise siyasi etkenlerin yanında dini etkenler daha baskın olmuştur" (Kaygusuz, 2018, 51). Asli yapılanmalar olarak tarikat veya cemaat tarzında ki dini grupların sivil toplumun birer parçası oldukları, toplumsal açıdan işlevler üstlendikleri görülmektedir. Dini gruplar, gerek sivil toplum alanında ve gerekse dini düzeyde önemli toplumsal roller üstlenmekle birlikte sivil toplum kuruluşu olarak tanımlanamamaktadır, ancak yardım ve sosyal faaliyetler icra etmek vb. amaçlarla dini grupların bünyelerinde kurulan vakıf, dernek vb. kuruluşların "sivil toplum kuruluşu" olarak değerlendirilmesi mümkün gözükmektedir (Kaygusuz, 2018, 52).

2. Araştırmanın Metodolojisi

2.1. Araştırmanın Modeli

Sosyolojik bir araştırma olan bu çalışma da, inanç temelli uluslararası yardım kuruluşu olarak faaliyet gösteren Beşir Derneği ele alınacaktır. Derneğin gerçekleştirdiği yardım faaliyetleri, finans kaynakları, organizasyon yapısı, faaliyetlerde görev alan bireylerin çalışma motivasyonu gibi yönlere araştırma konusu ele alınacağından, derinlemesine analiz imkânı sağlayan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

2.2. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği ve Verilerin Yorumlanması

Araştırmada nitel araştırma yönteminin veri toplama tekniklerinden olan derinlemesine mülakat tekniği ile veriler toplanmıştır. Beşir Derneği'nin genel merkezinde görev yapan dört üst düzey yetkili ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakat yapılan katılımcılar, k1, k2, k3 ve k4 şeklinde kodlanarak isimlendirilmiştir. Elde edilen veriler çerçevesinde, dini grup formunda uluslararası yardım derneğinin yapısı ve işleyişi açıklanmaya çalışılmıştır.

3. Beşir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (İnanç Temelli Uluslararası Yardım Kuruluşu)

3.1. Kuruluş, Misyon ve Faaliyet Alanları

2013 yılında faaliyete geçen Beşir Derneği'nin genel merkezi İstanbul'da bulunmaktadır. Beşir kelime olarak "müjdeyi getiren, müjdeleyici" anlamına gelmektedir. Dernek tarafından benimsenen misyon; "kendisine yetemeyen, desteğe ve hizmete ihtiyacı olan, istismara açık hale gelmiş mahzun ve mahcup gönüllerin müjdeleyicisi ve onların hamisi olarak hiçbir ayırım yapmadan, paylaşmayı erdem haline getirmiş gönüller ile buluşturmak, sosyal adalete ve kardeşliğe destek olmak, hayır ilerinin yaygınlaşması için gece gündüz dünyanın her yerinde insanlara hizmeti nimet bilmektir" (www.besir.org.tr). Faaliyet alanları ise; gıda, giyim, yakacak, doğal afet, sağlık, eğitim, sosyal ve kültürel yardımlar ile afetlerde kurtarma ve destek, kan bağışi organizasyonlarıdır. Dernek resmi olarak yurtiçi ve yurt dışı temsilcilik açabilme ve bağış toplayabilme iznine sahiptir.

3.2. Organizasyon Yapısı ve İnsan Kaynakları

Beşir Derneği'nin üst düzey yetkilisi k1 ile gerçekleştirilen ve derneğin genel işleyişi ve paydaşlarına yönelik mülakatta, yurtiçi sosyal yardım faaliyetlerinin ülke çapında oluşturulan 12 bölge ve bunlara bağılı olarak çalışan 240 temsilcilik aracılığıyla yürütüldüğü, yurtdışı sosyal yardım faaliyetlerinin ise yardım gönderilen ülkelerde ki yerel sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütülmekte olduğu, paydaş kurumlarla koordineli olarak çalışılarak işbirliğine gidildiği, ortak kuruluşların gönüllü ağlarının kullanıldığı ifade edilmektedir. Uluslararası faaliyetlerin de yine bölgesel planlama ile yürütülmekte olduğu, yurtiçi faaliyetlerde olduğu gibi faaliyet yürütülecek coğrafi alanların 12 bölgeye ayrıldığı belirtilmektedir. Yurtiçi yardım faaliyetlerinde en büyük stratejik ortağın AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) ve Kızılay olduğu ifade edilmektedir. Afet ve acil durumlarda AFAD ve Kızılay'a Beşir Derneği'nin sahip olduğu bütün envanterin açıldığı ve görev dağılımında derneğin bütün unsurlarıyla yer alarak yardım ve kurtarma faaliyetlerine aktif olarak katılım sağlandığı vurgulanmaktadır. Ayrıca Beşir Derneği'nin "İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği" üyesi olarak dünya çapında birçok yardım organizasyonunda yerli ve yabancı yardım kuruluşları ile birlikte yardım faaliyetlerinde yer almakta olduğu belirtilmiştir.

Beşir derneğinin insan kaynaklarına yönelik k2 ile yapılan mülakatta, Beşir Derneği'nin insan kaynağının profesyonel ve gönüllü çalışanlardan oluştuğu ifade edilmiştir. Profesyonel çalışan sayısının 60 kişi olduğu, bu profesyonel çalışanlardan 49'unun Beşir Derneği'nin çekirdek kadrosunu oluşturduğu, bütün çalışan ve gönüllü ağının bu kadro tarafından yönlendirildiği belirtilmektedir. Aktif olarak sahada ki yardım faaliyetlerinde 1700 kişinin gönüllü ve temsilci olarak veya oluşturulan heyetlerde görev yaptığı ifade edilmektedir. Gerek derneğin sempatican çevresinden ve gerekse derneğin mensup olduğu dini grubun üyelerinden kampanya veya organizasyon bazlı kısmi insan desteği alınmakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu destek faaliyetlerinde yılda bir veya daha fazla sayıda yer alan gönüllü insan sayısının ise yaklaşık on bin kişiyi bulabildiği k2 tarafından belirtilmiştir.

Yurtiçi ve yurtdışı yardım faaliyetlerinde bulunan Beşir Derneği'nin, inanç temelli bir kuruluş olmasının yanı sıra dini bir grup aidiyetiyle bu faaliyetleri yürütmesinin organizasyon, motivasyon ve insan kaynakları açısından değerlendirilmesi önemli görülmektedir. İnsan kaynakları bağlamında, "Yardım faaliyetlerinde sadece dini grup üyeleri mi yer alıyor?" sorusu yöneltildiğinde k2; " Dernek faaliyetlerinde grup üyeleri ile birlikte grup üyesi olmayan yardım gönüllüleri ve aktivistler de yoğun olarak yer almaktadır, özellikle bayanlardan bu gönüllü yardım ağında yer almak için yoğun bir talep gelmektedir" cevabını vermiştir. Bununla birlikte, dernek yönetimi ve dernek temsilcilerinin ağırlıklı olarak grup üyelerinden oluştuğu, yardım faaliyetlerinin saha çalışmalarında ise grup üyesi olmayan gönüllü ve aktivistlerin de yer aldığı k2 tarafından ifade edilmiştir. Yurtdışı yardım faaliyetlerinde ise bölge temsilcisi olarak, grup üyesi ve daimi olarak görev yapan gönüllü ve profesyonel çalışanların yer almakta olduğu belirtilmektedir. Uluslararası faaliyetlerde, yardım faaliyetleri yürütülen ülkenin yerel sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yardımlar gerçekleştirildiğinden, dernek temsilcilerinin "organizatör" olarak faaliyetlere iştirak etmekte oldukları ifade edilmiştir.

3.3. Ulusal ve Uluslararası Yardım Faaliyetleri

Beşir Derneği'nin ulusal ve uluslararası yardım faaliyetlerinin boyutunun anlaşılabilmesi açısından dernek yetkilisi k3 ile gerçekleştirilen mülakatta rakamsal bazda önemli veriler elde edilmiştir. 2017 yılı

içerisinde ulusal çapta 1 milyon 840 bin muhtaç aileye yardımda bulunduğu, yine ulusal ölçekte, 35 bin aileye ise her ay düzenli olarak ihtiyaç duydukları yardım malzemesinin ulaştırıldığı belirtilmiştir. Uluslararası boyutta ise, Suriye’de sekiz yıldır yardım faaliyetlerinde bulunduğu, günlük 200 yüz bin ekmek üretimi yapılarak ihtiyaç sahiplerine dağıtıldığı, günde 30 bin kişiye yemek üretimi yapılarak dağıtıldığı ifade edilmiştir. Suriye’de ki bu yardım çalışmalarının Kızılay ve AFAD ile işbirliği içerisinde yürütülmekte olduğu vurgulanmaktadır. Arakan’dan Bangladeş’e göçmek zorunda kalan mülteciler için gıda vb. yardımların haricinde bin konut yapılarak mültecilere yaşam alanı sağlama çalışmalarında da bulunduğu, Afrika, Ortadoğu ve Türki Cumhuriyetler başta olmak üzere, Müslüman ülkelerdeki mağdur insanlara ve bir ayırım gözetmeksizin bütün yardıma muhtaç insanlara yardım ulaştırılmaya çalışılmakta olduğu vurgulanmaktadır. Yetimhaneler, okullar, aşevleri, su kuyuları vb. birçok inşa çalışmalarının da yürütüldüğü ve tamamlanarak hizmete açıldığı ifade edilmektedir. Yardım faaliyetlerinin sadece gıda maddeleri ile sınırlı olmadığı eğitim, sağlık ve yerleşim alanları vb. uzun vadeli ve sosyal-kültürel odaklı faaliyetlerin de yürütüldüğü üzerinde k3 tarafından önemle durulduğu görülmektedir. Müslüman nüfuslu ülkelerde eğitim alanında ki yardım faaliyetlerinde, dini-manevi eğitim boyutu da gözetilerek çalışmalar yürütülmekte olduğu, dini grup aidiyetiyle inanç merkezli yürütülen yardım faaliyetlerinin bir fonksiyonu olarak bu çalışmaların ayırt edici bir unsur olduğu değerlendirilmektedir.

Uluslararası yardım faaliyetlerinin Müslüman nüfusun yoğun olarak bulunduğu coğrafyalarda veya Müslüman ülkelerde ağırlıklı olarak yürütülmesinin nedeni ile ilgili soruyu k3 şöyle cevaplamıştır: “Yoğun iç savaş, soykırım boyutunda ki saldırılar ve yoksulluk oranının yüksekliği nedeniyle faaliyetler bu coğrafyalarda yoğunlaşmaktadır”. Bununla birlikte Afrika’da Müslüman nüfusun çok az olduğu ülkelerde ki insanlara yapılan yardımlar ve Filipinler’deki afetler sonrası yürütülen yardım faaliyetleri örneğinden hareketle mağduriyet ve muhtaçlıkla mücadelede din, dil ve ırk ayrımı gözetilmediğinin üzerinde de durulmaktadır.

3.4. Finans Kaynakları

Beşir Derneği’nin finans kaynaklarıyla ilgili k4 ile gerçekleştirilen mülakatta şu ifadeler verilmiştir: “Beşir Derneği’nin yürüttüğü yardım faaliyetlerinde finans kaynağını, Türkiye’de faaliyet gösteren diğer sivil toplum kuruluşlarında olduğu gibi, derneğe hayırseverler tarafından yapılan “bağışların” oluşturmaktadır. Bağışlar genel veya düzenli bağış olarak yapılabileceği gibi bir afet bölgesine veya belli bir bölgede ki mağduriyetlerin giderilmesine odaklı olarak yürütülen yardım kampanyalarına yönelik olarak ta yapılabilmektedir. Sadaka, zekat, kurban bağışı, Ramazan yardımı gibi bağış türleri bulunmaktadır. Dernek banka hesaplarına bağış miktarı yatırılabilmesi gibi cep telefonu operatörleri aracılığıyla gönderilen kısa mesaj yöntemi ile de bağış toplanabilmektedir. Ayrıca cep telefonlarına indirilebilen programlar ile istenilen zamanda bağış yapılabilen, bu programlar “dijital sadaka kutusu” işlevi görmektedir”.

Ülke içi ve dışında ki bütün faaliyet ve giderlerin ve milyonlarca insana yardımların bağış olarak toplanılan “beş-on liralarla” gerçekleştirildiği k4 tarafından vurgulanmakta, “inanç ve hayırseverlik eksenli olarak miktarı küçük de olsa yapılan bağışların ne kadar büyük işlere dönüştüğü” özellikle belirtilmektedir. Bir başka önemli husus ise k4 tarafından şöyle ifade edilmektedir: “Kiliselere bağlı olarak inanç temelli uluslararası yardım faaliyeti yürüten yabancı kuruluşlar devlet destekli olarak organizasyon düzenlemektedirler, devletleri tarafından finanse edilmektedirler. Bu yardım kuruluşları uluslararası faaliyetlerinde devletleri tarafından finansal olarak fonlanmaktayken, Beşir Derneği tamamen ülke içinde ki hayırseverlerin bağışları ile bütün çalışmalarını finanse etmekle birlikte, devletin gerek ulusal ve gerekse uluslararası sosyal yardım faaliyetlerinde katkı sağlayarak yükünü hafifletme işlevi de görmektedir.”

Finans kaynakları ile dini grup aidiyeti bulunan bir yardım kuruluşu olmanın arasında ki ilişkinin ise pozitif bir yönü bulunduğu görülmektedir. Dini hassasiyet yönüyle irtibat kurulan ve üyesi olunan grubun, yardım faaliyetlerinde bulunan kuruluşunda gerek bizzat görev alarak ve gerekse bağışçısı olarak aktif katılımında bulunması, hem bireysel tercih hem de grup tarafından özendirilme ve yönlendirilme yönüyle etkilenme açısından teşvik edici olmaktadır.

3.5. Temel Motivasyon Kaynakları

Beşir Derneği’nin ve aynı zamanda Menzil grubunun üyesi, tasavvufi ifadeyle tarikatın bir müridi olan gerek gönüllü ve gerekse profesyonel çalışan ve yöneticilerinde, iki temel motivasyon kaynağının dernek çalışmalarında etkili olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki, dini inanca dayalı olan ve İslami temelli insanlara yardım ve hayırseverlik motivasyonu, ikincisi ise tasavvufi temelli ve mürit¹ bilinciyle verilen hizmeti icra etme motivasyonu. İslam dini, insanlara faydalı olmayı ve yardımseverliği hem dini vecibe hem

¹ Mürit, Arapça kökenli bir kelime olup isteyen manasına gelmekte, tasavvufi manada ise Allah’a vuslatı arzu eden, Allah’ın ahlakıyla ahlaklanma arzusunu taşıyan ve bu amaçla bir şeyhe manevi terbiye amacıyla bağlanan kişiye denilmektedir (Cebecioglu, 2017, s. 190).

de ahlaki boyutta mensuplarına sorumluluk olarak yüklemektedir. İslam dininin mistik yönünü temsil eden tasavvufi ahlakta ise, insanlara ve daha genel bir kapsamlı mahlûkata şefkatli olmak, yardım etmek, tasavvufi deyimle gerek grup içinde ve gerekse grup dışında insanlara hizmette bulunmak, hem tasavvufi ahlakın bir gereği hem de nefis terbiyesi yöntemi, tasavvufi eğitimin bir parçasıdır. Bu iki motivasyonun bir araya gelmesi ile oluşan bilinç düzeyi, icra edilen dernek faaliyetlerinde grup üyesi çalışanlarda adanmışlık, vazife bilinci ve dolayısıyla yüksek performans ve verimlilik olarak tezahür etmektedir. Tam zamanlı profesyonel olarak ücretli çalışan ile gönüllü çalışan arasında ise bu bilinç düzeyi nedeniyle faaliyetlere aktif katılım ve devamlılık açısından bir fark oluşmamaktadır.

Dini grup üyesi olarak, aynı grup bünyesindeki yardım kuruluşunda ki faaliyetlerde görev almanın çalışma motivasyonuna herhangi bir etkisi olup olmadığı sorusuna k1 şu cevabı vermiştir: “İnanıldığı değerler uğruna insanın faaliyet göstermesi, hizmet olarak nitelendirilerek bu yardımların ve çalışmaların icra edilmesi ek bir motivasyon sağlamaktadır, ait olduğu grubun daha fazla insana hizmet edebilme ve faydalı olabileme gayesi teşvik edici olmaktadır”.

3.6. Yardım Stratejisi ve Değerler

Beşir Derneği'nin yardım stratejileri ve değerleri üzerine k2 ile gerçekleştirilen mülakatta k2: “Beşir Derneği'nin yapılan yardımlarda “kaynak israfının önlenmesi”, “insan onurunun korunması” ve “insanların gönlüne dokunmak” prensiplerinden hareketle, hassasiyet gösterdiği üç temel strateji çerçevesinde faaliyet gösterdiğini” ifade etmiştir. Yardımlar, dernek çalışanları tarafından ilk elden ve yerinde, mağdur kişi veya hanelerin neye ihtiyacı olduğu belirlenerek yapılmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının yardım çalışmalarında yapılan en büyük hatanın, ihtiyaç odaklı çalışmama sonucunda ortaya çıkan kaynak israfı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca yapılan yardımlarda, yardım kuruluşlarının ortak bir veri tabanından yoksun olması nedeniyle, aynı kişiye veya aileye birden fazla kuruluştan yardım gitmesi, yine ihtiyaç fazlası doğurması nedeniyle kaynak israfına ve gerçek ihtiyaç sahiplerine yardım yapılamamasına neden olabilmektedir. Bu konuda temel strateji; kimin neye ne kadar ihtiyacı olduğunun belirlenerek, aracısız, bizzat yardım derneği çalışanı tarafından, yardımın ihtiyaç sahibine ulaşılarak yerinde yapılmasıdır.

İkinci temel strateji ise, yapılan yardım faaliyetlerinde insan onurunun korunmasıdır. Yardım yapılan insanların toplumun içerisinde yer aldığı, bu insanlara yapılan yardımların afişe edilmesi veya yardıma muhtaç insanların ajite edilerek yardım toplanmasının insan onurunu kırıcı olduğu, yardım ulaştırırken hassasiyet göstererek manevi anlamda kırıcı olmamaya gayret gösterilmesinin önemi üzerinde durulmaktadır. Toplumsal anlamda bütünleştirici özelliği olan sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın toplum dışına itici unsurlar barındırmaması hususunda hassas davranıldığı görülmektedir.

Üçüncü temel stratejinin ise, yapılan yardımların bizzat dernek görevlileri tarafından birebir irtibata geçilerek ulaştırılmasının, kaynak israfının önlenmesi ve yardımın gerçek mağdurlara ulaşmasının yanı sıra, yardım edilen mağdurlara maddi yardımla birlikte manevi yardımında sağlanabilmesi amacına yönelik olduğu vurgulanmaktadır. İnsan odaklı bir çalışma prensibi benimsendiğini belirten k2'nin, “Bizim amacımız gönüller yapmak, yardım görevlisi insanın gönlüne dokunmalı ve onu hissetmelidir, manevi olarak teselli etmeli, gönlüne hitap ederek manevi destek olmalıdır.” ifadesiyle yardımın manevi boyutunun da göz önünde bulundurulduğu görülmektedir. Bu yaklaşımın, yardım kuruluşunun “inanç temelli” oluşu ve “tasavvufi” değerler ekseninde oluşturulan yapısından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Gerçekleştirilen uluslararası yardım faaliyetlerinde dini grubun bir yapılanma stratejisinin olup olmadığı sorusuna ise k3; “Yapılan faaliyet irşat faaliyeti değil, ihsan faaliyettir.” cevabını vermiştir. Grubun irşat faaliyetinde bulunan uluslararası kuruluşlarının da bulunduğu, bu faaliyetlerin o kuruluşlar aracılığıyla yürütüldüğü k3 tarafından ifade edilmiş devamında ise: “İrşadın², ihsandan³ sonra geleceği, insanların gönlüne hitap etmenin asıl olduğu” vurgulanmıştır. Beşir Derneği'nin yardım faaliyetlerinin bir başka yönünü ise, zaman ve mekan bağlamında lokal ve geçici yardım faaliyetleri oluşturmaktadır. Kışın kar yağışı nedeniyle kapanmış yollarda kısa sürede organize olup yolda kalanlara yemek ve su ulaştırılması, Ramazan ayında iftara yetişemeyen insanlara iftariyelik dağıtımı gibi yardım faaliyetlerinin yürütülmesi, hem toplumsal alanda görünürlüğünün artmasını sağlamakta hem de küçük büyük ayrımı yapılmaksızın bütün yardıma ihtiyaç duyulan zaman ve yerlerde yardım çalışması yürütecek geniş imkânlarla ve gönüllü ağına sahip olmanın bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

3.7. Problemler, Çözüm Önerileri ve Planlamalar

² Tasavvufta irşat, rehberlik etme, doğru yolu gösterme anlamına gelmekte, irşat yani rehberlik görevi icra eden kişiye ise mürişit adı verilmektedir (Cebecioğlu, 2017, 135).

³ İhsan, tasavvufta Allah'a vuslat, daima Allah ile beraber olma hali anlamına geldiği gibi iyilik etmek ve bağışta bulunmak anlamına da gelmektedir (Cebecioğlu, 2017, 59).

Uluslararası faaliyet gösteren inanç temelli bir yardım kuruluşu olarak ne gibi problemlerle karşılaşmaktadır sorusu k4 tarafından şu şekilde cevaplanmıştır: "Karşılaşılan ilk problem, düşük profesyonelleşme oranı ve eğitimli çalışan ihtiyacıdır". Araştırma kapsamında açıkça ortaya konan boyutuyla bu kadar çeşitli ve geniş alana yayılan faaliyetlerin yürütülmesini organize eden profesyonel çalışan sayısı 49 kişilik çekirdek kadro olarak belirtilmektedir. Bu boyutta çalışmaların alanında yetişmiş daha fazla profesyonel çalışan gerektirdiği k4 tarafından ifade edilmekte, "On binlerle ifade edilen gönüllü ağını mevcut durumda elden geldiğince verimli kullanan bir kuruluşun, daha fazla profesyonelle daha verimli ve uluslararası alanda daha etkin olacağı" görüşü mülakatta paylaşılmaktadır. Mülakatta k4 özetle şu hususları vurgulamıştır: "Profesyonelleşme bağlamında hedeflenen "amatör ruhlu profesyoneller" yetiştirmektir, amatör ruhun ve heyecanın kaybedilmemesi gerekmektedir. Dernek çalışanlarına sivil toplum kuruluşları ve faaliyetleri ile ilgili alanlarda lisans veya yüksek lisans eğitimi için maddi destek ve teşvik verilmekte, eğitimli personel hedefine ulaşma ve profesyonel çalışan oranının yükseltme çalışmalarının artırılmasına yönelik çalışmaların hızlandırılmaktadır. Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşlarına eğitimli insan yetiştirecek bölümlerin üniversitelerce açılması önemlidir. Diğer bir karşılaşılan problem ise, yardım kuruluşlarının denetlenmesi hususudur. 2017 yılı içerisinde yardım derneklerine yapılan bağışların miktarı 18 milyar lira olarak bilinmektedir, bu devasa kaynağın denetime tabi tutulması hem kaynak israfını hem de suistimalleri önlemek açısından gereklidir".

Derneğin geleceğe yönelik planlamaları arasında "İslami yardım standartlarının" oluşturulması için çalışmaların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Hayırsever insanların bağışları arasında, zekat ve kurban gibi dini vecibeleri yerine getirmek amacıyla verdikleri bağışların bulunduğu, bu bağışların İslami usullere göre yerini bulması gerektiği belirtilmektedir. Bu bağışları toplama izni elde eden derneklerin hangi standartlara sahip olmalarının gerektiğinin belirlenmesine yönelik bu çalışma, bir öneri olarak ilgili makamlara sunulmak üzere yürütülmektedir. Bir başka yürütülen proje ise, Beşir Derneği bünyesinde, insani yardım politikalarının belirlenmesi amacını taşıyan, Beşir Akademisinin kuruluş çalışmalarıdır. Bu akademisinin amacı ise, sivil toplum alanında çalışan akademisyenler, uzmanlar ve çalışanların bir araya gelerek yardım kuruluşları ve faaliyetleri alanında "politika" ve "standartlar" oluşturması olarak belirlenmiştir. Yardım, politika, kültür ve ekonomi (finans) başlıkları altında çalışmalar yürütülmesi planlanmaktadır.

Sonuç

Sivil toplum kavramının tarihsel süreçte gerek tanım itibariyle ve gerekse işlevi ve araçsal kullanımı açısından farklılaştığı ancak önemini artırarak sürdürdüğü görülmektedir. Sivil toplum alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, birlikler, baskı grupları, yardım kuruluşları vb. formlarda, ayrı amaçlar ve yöntemlerle işlevlerini yerine getirmektedir. Yardım kuruluşları, yaptıkları sosyal yardımlar aracılığıyla toplumsal bütünleşme, maddi ve manevi destek, acil afet durumları gibi mağduriyetin söz konusu olduğu her durumda devlet dışı bir unsur olarak kendilerine has organizasyonları, finans ve insan kaynakları ve prensipleri çerçevesinde önemli toplumsal fonksiyonlar icra etmektedirler. Bu yardım kuruluşları seküler veya inanç temelli olarak değerler ve hassasiyetler çerçevesinde gruplandırılabilir. Bu çalışmada inanç temelli kategorisinde yer alan ve uluslararası faaliyet gösteren yardım kuruluşu örneği olarak Beşir Derneği ele alınmıştır. Beşir Derneği'nin diğer bir ayırt edici özelliği ise bir dini grubun bünyesinde kurulan ve ona bağlı olarak çalışmalarını sürdüren bir kuruluş olmasıdır. Beşir Derneği'nin diğer İslami inanç temelli yardım kuruluşları ile benzer yöntem, değer, ve kurumsal yapıya sahip olması, aynı faaliyet alanlarında aynı faaliyetlerde bulunmasının yanı sıra, bağlı olduğu dini grubun tasavvufi değerlerinin, gerek yardım faaliyetlerinde ki yaklaşımına ve gerekse çalışma motivasyonuna etki ettiği görülmektedir. Yapılan çalışmalarda tasavvufi hizmet anlayışının çalışanlara ek bir motivasyon sağlamakta olduğu, yardım kuruluşunun faaliyetlerinde, dini grubun mekanlarının, üyelerinin ve bağlı diğer sivil toplum kuruluşlarının desteği alınarak, yurtiçi ve yurtdışı faaliyetlerinde daha etkin ve geniş ağlar kurulmasının olanaklı hale getirildiği görülmektedir.

"Gönüller yapmaya geldik", "Gönüllere dokunmak" gibi söylemler, tasavvufi odaklılığın göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Derneğin logosu olan kalp sembolünün, dini grubun diğer kuruluş ve oluşumlarının da simgesi olduğu ve dini grubun "Naksiliğine" vurgu açısından ortak sembollere gönderme de bulunduğu görülmektedir. Beşir Derneği'nin ileriye dönük eğitim hamlesinin, standartlar oluşturma ve temsilcilik-lojistik ağı çalışmalarının, gerek ulusal ve gerekse uluslararası boyutta, uzun vadeli ve kurumsal ciddiyet içerisinde sektör içerisinde daha büyük pay ve daha geniş ağlar oluşturma stratejisinin bir parçası olduğu değerlendirilmektedir. Ulusal düzeyde, İslami yardım kuruluşları bağlamında, standartlar oluşturma ve akademik düzeyde alana katkı sunma açısından istekli ve azimli çalışmalar yürütülmektedir. Ulusal ve uluslararası ölçekte, inanç temelli yardım kuruluşu faaliyetlerine, tasavvufi yaklaşımın özellikle

manevi boyutun ön plana çıkarılması ve değerler/hassasiyetler önceliğinde hareket tarzı geliştirilmesi noktasında önemli katkıları olduğu düşünülmektedir. Toplumun dini gruplarla ilişkili olan önemli bir kesiminin sosyalizasyon süreci içerisinde maddi ve manevi olarak yardım faaliyetlerine teşvik edilmesi, insan kaynağının bu yönde aktifleştirilmesi, sivil toplum adına bir kazanç olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, N. (2008). *Sivil Toplum ve Baskı Grupları*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Aksürmeli, M., & Tekten, Z. (2016). İnanç Temelli Organizasyonlar ve Toplumsal Birlik: Konya Örneği. *Toplumsal Birliğin Güçlendirilmesinde Dini Söylemin Önemi* (351-364). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Akşit, B., Serdar, A., & Tabakoğlu, B. (2005). İslami Eğilimli Sivil Toplum Kuruluşları. Y. Aktay içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık* (Cilt 6, 664-681). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aldemir, T. (2016). Sivil Toplum Kuruluşlarının Toplumsal Birliği Sağlamadaki Başarı Düzeyinin Tahlili. *Toplumsal Birliğin Güçlendirilmesinde Dini Söylemin Önemi* (427-440). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Aslan, (2010). Sivil Toplum: Kavramsal Değişim ve Dönüşüm. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33), 188-212.
- Cebecioglu, E. (2017). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Otto Yayınları.
- Cezayirli, G. (1997). Dini grup ve Toplumsal Grup. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37, 365-375.
- Fedayi, C. (2016, Haziran 15). Ekim 9, 2018 tarihinde www.hurfikirler.com: <http://www.hurfikirler.com> adresinden alındı
- Halifeoglu, M., & Yetiş, M. (2013). Gramsci, Sivil Toplum-Devlet ikiliği ve Kuramsal kökenler. *Mülkiye Dergisi*, 37(1), 163-188.
- Kaygusuz, İ. (2018). Dini Cemaatler Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Kabul Edilebilir mi? *Köprü*(139), 37-52.
- Keyman, F. (2004). Türkiye'de ve Avrupa'da Sivil Toplum. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No:3* (1-34). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.
- Mardin, Ş. (1990). *Türkiye'de Din ve Siyaset*. (M. Türköne, & T. Önder, Dü) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sunar, L. (2018). *Türkiye'de İslami STK'ların Kurumsal Yapı ve Faaliyetlerinin Değişimi*. İlke İlim Kültür Eğitim Derneği. İstanbul: İlke Yayınları.
- www.besir.org.tr. (tarih yok). *Beşir Derneği*. Ekim Cumartesi, 2018 tarihinde Beşir Derneği Web Sitesi: [Http://www.besir.org.tr](http://www.besir.org.tr) adresinden alındı
- Yayla, A. (2013, Aralık Salı). *Yazarlar*. Ekim Perşembe, 2018 tarihinde Yeni Şafak: <http://www.yenisafak.com> adresinden alındı